

ділах. Це, на наш погляд, дасть можливість розробити єдиний нормативний акт, регулюючий заохочення працівників ОВС. Ним має бути „Положення про матеріальне та моральне стимулювання працівників ОВС”, де зазначитися повний перелік всіх умов та підстав, видів та порядку заохочення, що сприятиме стимулюванню діяльності працівників органів внутрішніх справ України.

Список літератури: 1. Каринський С.С. Поощрения за успешный труд по советскому праву. М., 1961. 2. Бару М.И. Охрана трудовой чести по советскому законодательству. М., 1966. 3. Большой толковый словарь русского языка / Гл. ред. С.А. Кузнецов. СПб., 2001. 4. Кудрявцев В. Правовая система и укрепление социалистического общества. 1981. № 9. 5. Корельский В.М. Все начинается с дисциплины. М., 1985. 6. Процевский А.И. заработная плата и эффективность общественного производства. Харьков, 1975. 7. Стариков Ю.Н. Служебное право: Учебник. М., 1996. 8. Закон України „Про державну службу” // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 52. 9. Закон України „О прокуратуре” // Право и практика. 1998. № 2. 10. Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 7.

Надійшла до редакції 15.12.2002 р.

О.В. Ільня

Окремі організаційно-правові проблеми охорони озонного шару

У більшості розвинутих країн світу нема важливішого питання, ніж охорона навколишнього середовища. Сьогодні світове антропогенне навантаження на природу таке, що вона вже не спроможна сама відновлювати свій потенціал. Те, що ми нещодавно називали „блакитною планетою”, стало більш схожим на мазутно-смогову засмічену пустелю. Щоденно засоби масової інформації приносять звістки про екологічні катастрофи. Напередодні затонував танкер в Атлантичному океані, то палають пожежі в Австралії, то з'явилася нова озонна „дірка” над Азією. На жаль, це лихо не мине й Україну. Світ ще довго буде пам'ятати Чорнобильську катастрофу, повені минулої весни, неспинний процес деградації знаменитих українських чорноземів.

За великим рахунком – це протидія природи людській безгосподарності і безглуздість в задоволенні своїх не самих першочергових проблем. Протидією цьому повинен стати суворий і чіткий закон.

Базуючись на основних засадах Конституції України, за роки незалежності розроблена і прийнята ціла низка фундаментальних законів з питань охорони довкілля. Це передусім: Земельний, Водний, Лісовий кодекси та Кодекс про надра, Закони України „Про охорону навколишнього природного середовища”, „Про рослинний світ”, „Про охорону атмосферного повітря”, „Про тваринний світ”, „Про природно-заповідний фонд України” та „Про Червону книгу України”. Всього Верховна Рада України понад п'ятдесят разів зверталася до головних проблем охорони навколишнього середовища і постійно тримає це питання в полі свого зору. Але час плине, обставини змінюються, застарівають закони, а життя погребус нових підходів і принципів

рішення. Закон може бути тільки тоді дієвим, коли його неухильно виконують, а сам Закон підкріплення відповідною матеріальною базою. З цього приводу хотілося б привернути увагу до головного фінансового документу – Державного бюджету України. Так, за результатом 2001 р. в державну казну [1] надійшло платежів за використання природних ресурсів 2 млрд 269 млн 253 тис грн. Здійснено цільових видатків на охорону навколишнього середовища за той же період 113 млн 75 тис грн або в 20 разів менше, ніж забрали з природи. Ще вразливіший контраст між платою за землю – 1 млрд 618 млн 903 тис грн – і видатками на її охорону і раціональне використання, які становлять 4 млн 122 тис грн. Іншими словами, держава одержує від кожного квадратного кілометра своєї території, будь-то сільськогосподарське угіддя, водоймища, ліса, майже 3782 грн, а виділяє на його охорону 188 грн (в 20 разів менше).

У зв'язку з цим детальніше зупинимось на охороні атмосферного повітря. В цілому викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря депо зменшилися, але це відбулось за рахунок зменшення обсягів виробництва, які й сьогодні вражають своїми обсягами. Тільки від стаціонарних джерел забруднення загальний обсяг викидів шкідливих речовин у 2002 р. склав 4,13 млн тонн. На рівні минулого року залишаються викиди від пересувних джерел. Від них потрапило в атмосферу біля 2 млн тонн забруднюючих речовин. Цих забруднюючих речовин вистачило б щоб вкрити всю територію України шаром товщиною у 4 см, а забруднене повітря, яке перебуває в постійному русі, не залишило ні одного куточка з чистим і свіжим повітрям.

Це статистика по забруднюючим речовинам, а по забрудненню атмосферного повітря вона ще більш вражаюча. Зокрема, по забрудненню парниковими газами за даними міжнародних організацій, створених у рамках Кіотського протоколу, Україна впевнено посідає десяте місце серед країн, які найбільш забруднюють атмосферу. За даними цих організацій наша держава викидає в атмосферу біля 700 млн тонн забрудненого повітря в двооксидному вуглецевому еквіваленті.

Яке ж відшкодування одержала держава від користування атмосферним повітрям? Спеціального показника тут немає і його можна тільки вирахувати аналізуючи податкові надходження в частині „Платежі за використання природних ресурсів” в рядку „інших природних ресурсів”. [1]. Сума там незначна – всього 1 млн 112 тис грн. Вона може бути трохи зміненою за рахунок штрафів, але не надто значних розмірах. Таким чином, за забруднення повітря в розрахунок на одного жителя держави ми відшкодовуємо 2,3 коп. Це зовсім не співпадає із загальними засадами Конституції України, де визнається, що людина, її життя та здоров'я – є найвищою соціальною цінністю [2].

Але не тільки зі шкідливим впливом від забруднюючих речовин пов'язане використання атмосферного повітря. Другим, а по значущості першим, є негативний наслідок щодо використання кисню, складової частини атмосферного повітря, як сировини для виробництва. Значення кисню в житті людини відомо, також відомий його кругообіг в природі і невичерпність. Мабуть це зовсім не так. Людина своєю діяльністю порушила багато фундамен-

тальних законів природи. Сьогодні черга дійшла і до кисню. Якщо, не вдаючись у подробиці, відтворення кисню в природі проходить по схемі: вуглекислий газ, що виробився в результаті життєдіяльності людини, відновлюється в процесі фотосинтезу рослин суші і океанів. Так було постійно.

Зараз у цю схему ввійшла вищезгадана діяльність людини. Ландшафт розривається. По-перше, цьому сприяє катастрофічне зменшення лісів на земній кулі, забруднення морів і океанів, яке призвело до значної загибелі фітопланктонів, роль яких у відтворенні кисню значніша, ніж від лісів планети. В той же час кількість викидів двоокису вуглецю зростає в арифметичній прогресії. Так тільки десять розвинутих країн світу викидають в атмосферу 16 млрд 800 млн тонн CO_2 . І це без врахування виділення цього газу в результаті життєдіяльності людини та природних процесів.

Природа вже неспроможна переробити таку кількість викидів. Як результат частина кисню не відновляється. Разом з тим потреба в кисні як сировині зростає. Наприклад, на спалювання одного кілограму умовного палива потрібно 10-12 м³ повітря, а в Україні тільки в гірничо-металургійному комплексі спалюється 39 млн тонн умовного палива. Для цього потрібно 390 млрд м³ повітря, або біля 80 млрд м³ чистого кисню. Україна не належить до найбільших користувачів цього найважливішого природного ресурсу. США використовують кисню у 13 разів більше, Росія – у 6, Японія, Німеччина – у 2 рази. За оцінками фахівців внаслідок такої діяльності атмосфера Землі вже втратила до 10 млрд тонн кисню. Тому сьогодні на порядку денному стоїть питання відтворення кисню, а для цього потрібні кошти, які б доцільно було збирати за використання повітря як сировини для промисловості та інших потреб.

Третім фактором, що негативно впливає на атмосферне повітря, є хімічний склад забруднення. Серед забруднюючих речовин присутній майже весь склад періодичної системи Менделєєва, але найбільш небезпечними є органічні високомолекулярні і ароматичні з'єднання. За своїм складом вони не тільки не утилізуються живою природою, але й пригніблюють, приводять її до загибелі. Зменшення балансу кисню в природі призводить до негативних наслідків у збереженні озонового шару планети, завдяки якому було зароджене життя на планеті.

Нажаль, наше вітчизняне законодавство цьому унікальному об'єкту природного середовища не наділяє необхідної уваги. Тільки в ст. 16 Закону України „Про охорону атмосферного повітря” [3] згадується про скорочення, а в подальшому і повному припиненню виробництва та використання хімічних речовин, що шкідливо впливають на озоновий шар. Між тим Віденська конвенція про охорону озонового шару, [4] яку підписала та ратифікувала Україна, та інші міжнародні протоколи з цього питання чітко визначили поняття озонового шару, керованих речовин, що руйнують або можуть руйнувати його. Таких визначень у вітчизняному законодавстві ще немає. Не передбачена навіть законодавством і заборона фізичних та хімічних процесів, які можуть впливати на озоновий шар. Зовсім невиспівана організація та проведен-

ля моніторингу озонного шару, яка відрізняється від моніторингу атмосферного повітря.

У зв'язку з ним, пропонуємо внести до Закону України „Про охорону атмосферного повітря” наступні зміни та доповнення:

Статтю 1 після визначення терміну „атмосферне повітря” доповнити визначенням „озонного шару” і викласти його в такій редакції.

Озонний шар – життєво важливий, виконуючий особливі функції, відносно самостійний об'єкт атмосферного повітря, що знаходиться над пограничним шаром земної кулі.

Охорона атмосферного повітря – система заходів, що не допускає руйнування, забезпечує збереження, поліпшення та відновлення природного стану атмосферного повітря, запобігає та знижує рівень його забруднення та вплив на нього хімічних сполук, фізичних та біологічних факторів.

Руйнування атмосферного повітря – негативні наслідки зміни атмосферного повітря в результаті викидів озоноруйнуючих речовин та інших хімічних речовин, а також фізичних процесів, що призводять до незворотних наслідків у зміні його природного стану.

Озоноруйнуючі речовини та процеси – речовини, визнані Віденською конвенцією руйнуючими. Хімічні, фізичні процеси, що можуть руйнівню впливати на озонний шар.

Викиди – надходження в атмосферне повітря озоноруйнуючих, забруднюючих речовин або суміші таких речовин.

Запропоновані доповнення більш чітко дають уявлення про склад атмосферного повітря, специфічні руйнуючі речовини та процеси, а також можливість керуватись іншими статтями Закону України „Про охорону атмосферного повітря” предметніше, враховуючи специфіку озонного шару, організувати його охорону.

Список літератури: 1. Бюджетний і податковий огляд. К., 2002. 2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. 3. Екологічне законодавство України / Під ред. О. Шуміло // Збірник законодавчих актів. Харків, 2002. 4. Сборник Международных конвенций в области охраны окружающей среды. Львов. 1999.

Надійшла до редакції 12.12.2002 р.